

Condițiile obligației legale de raport

Asist. univ. dr. Bischin Robert
Asist. univ. dr. Gîrleşteanu George Liviu*

Pour que l'obligation de rapport soit opérationnelle, de sorte que les donations faites par celui qui lègue soient rapportables, il faut accomplir cumulativement plusieurs conditions: la vocation d'un ou plusieurs héritiers, la légalité de l'héritage, l'acceptation par l'héritier de l'héritage, l'existence de la qualité de donataire de d'héritier, la donation ne doit pas être faite avec dispense de rapport, le bien doit encore être dans le circuit civil et le bien n'a pas périé fortuitement.

1. Noțiunea de raport al donațiilor. Instituție juridică care ține mai mult de materia succesiunilor, în speță de materia împărțelii succesoriale, îndeplinirea obligației de raport poate constitui prin efectele sale o cauză de ineficacitate a contractului de donație, altfel spus raportul donațiilor reprezintă obligația reciprocă pe care legea civilă o impune descendenților și soțului supraviețuitor în concurs cu aceștia, în calitate de moștenitori acceptanți, de a readuce la masa de împărțit - în natură sau prin echivalent - bunurile primite cu titlu de donație de la ascendentul decedat. Așadar, fundamentul obligației de raport este reprezentat de voința prezumată a defunctului, întemeiată pe o altă prezumție, aceea de afecțiune egală pe care o poartă tuturor descendenților săi, iar scopul instituirii este acela de a asigura deplina egalitate între descendenți, evitând posibilitatea ca unii dintre aceștia să culeagă de două ori bunuri din patrimoniul defunctului, în temeiul donației și în temeiul chemării sale la moștenire potrivit legii.

Raportul donațiilor a fost calificat drept o operație preliminară a împărțelii, fiind de obicei solicitat de moștenitori, ca și reducțiunea liberalităților excesive, în cazul unei acțiuni de partaj. De aceea este adevărat că raportul donațiilor reprezintă o operațiune care corespunde etapei de stabilire a masei succesoriale, etapă care precede operația de împărțea proprie-zisă. Cadrul de reglementare pentru această instituție este reprezentat de dispozițiile art. 791 C. civ. și art. 3 din Legea nr. 319/1944, prin care se instituie pentru anumite categorii de moștenitori obligația de raport a donațiilor. Această obligație legală de raport al donațiilor impune îndeplinirea mai multor condiții, ce urmează a fi prezentate în continuare.

2. La moștenire să vină doi sau mai mulți descendenți ai defunctului sau soțul supraviețuitor în concurs cu unul sau mai mulți descendenți (art. 751 C. civ

*Autorii sunt cadre didactice la Facultatea de Drept și Științe Administrative a Universității din Craiova.

și art. 3 din Legea nr. 319/1944)¹. Obligația de raport vizează numai moștenitorii aparținând clasei I (descendenții) și soțul supraviețuitor numai atunci când vine la moștenire în concurs cu descendenții. Este lipsit de relevanță dacă legătura de rudenie în linie descendentă rezultă din căsătorie, din afara căsătoriei sau din adopție. Dacă au vocație legală descendenții vor datora raportul chiar dacă nu au același grad de rudenie față de defunct (cum este cazul concursului între descendentul copilului precedat care vine la moștenire prin reprezentare și copilul în viață al defunctului²).

Prin soț supraviețuitor în această materie se înțelege și soțul a cărui căsătorie a fost anulată sau declarată nulă după deschiderea moștenirii dacă, potrivit art. 23 din Codul familiei se bucură de beneficiul putativității³.

Eventualele donații făcute de defunct ascendenților sau colateralilor au caracter definitiv, astfel încât dacă moștenirea se va împărți între ascendenți și colaterali, întrucât obligația de raport nu incumbă celorlalți moștenitori legali (ascendenți sau colaterali) și nici legatarilor. Prin urmare partajarea se va face fără a se avea în vedere donația primită de unul dintre ei, indiferent de valoarea donației.

În doctrină⁴ o parte a autorilor au susținut că în cazul moștenitorilor ascendenți sau colaterali, donatorul nu poate stipula obligația acestora la raport, întrucât o asemenea clauză ar fi contrară principiului irevocabilității donațiilor între vii. Într-o altă opinie⁵ s-a exprimat un punct de vedere contrar, potrivit căruia având în vedere faptul că raportul este întemeiat pe voința defunctului, acesta va putea obliga la raportul donațiilor și pe alți moștenitori, chiar și pe legatarii universali, astfel defunctul manifestându-și voința de a asigura egalitatea între succesori, indiferent care ar fi titlul cu care ar veni la moștenire. Stipularea unui astfel de clauze neputând fi asimilată unui pact asupra unei moșteniri viitoare. Recent s-a exprimat o nouă opinie⁶ potrivit căreia raportul poate fi stipulat și în cazul donației făcută ascendenților sau rudelor colaterale, dar numai sub forma imputării donației asupra părții de moștenire care se cuvine donatarului. Spre exemplu, fratele donatar urmând să primească jumătate din masa de calcul a moștenirii, imputându-se asupra părții ce îi revine valoarea donației. În acest fel donația rămâne neatinsă, iar voința donatorului nu contravine principiului irevocabilității.

¹ TS, s. civ., dec. nr. 1393/1969 în CD, 1969, p. 147.

² Fr. Deak, *Moștenirea legală*, Editura Actami, București, 1994, p. 399; D. Chirică, *Drept civil. Succesiuni*, Editura Lumina Lex, București, 1997, p. 306.

³ I. Turculeanu, *Drept civil. Succesiuni*, Editura Themis, Craiova, 2001, p. 202.

⁴ M. B. Cantacuzino, *Elementele dreptului civil*, Editura All Educațional, București, 1998, p. 291; C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Drept civil român. Regimuri matrimoniale. Succesiuni. Donațiuni. Testamente*, vol. III, Editura Socec, București, 1948, p. 348, nr. 825.

⁵ M. Eliescu, *Transmisiunea și împărțea moștenirii în dreptul R.S.R.*, p. 938; A. Ionașcu, *Curs de drept civil. Succesiuni și liberalități*, București, 1947, p.307.

⁶ Fr. Deak, *op. cit.*, p. 396.

În legătură cu soluțiile expuse mai sus, împărtășim punctul de vedere exprimat recent în doctrină⁷ potrivit căruia, în privința persoanelor, domeniul de aplicație al obligației de raport vizează numai moștenitorii din clasa I și soțul supraviețuitor fără a exista posibilitatea de extindere și la alte categorii de moștenitori. Codul civil prin art. 751 și Legea nr. 319/1944 (art. 3) stipulează în mod expres care sunt persoanele care datorează raportul. Dacă legiuitorul ar fi urmărit o extindere a sferei de aplicare a obligației de raport și la alte categorii de moștenitori, ar fi prevăzut acest lucru, așa cum s-a întâmplat în cazul soțului supraviețuitor. Inițial, înainte de intrarea în vigoare a Legii nr. 319/1944, soțul supraviețuitor nu era obligat la raport, pentru ca ulterior, prin actul normativ menționat, această obligație să fie stipulată în mod expres în sarcina sa.

În materie contractuală normele juridice au un caracter supleativ, însă de esența contractului de donație este caracterul său irevocabil. O eventuală clauză prin care s-ar stipula obligația de raport a bunurilor donate la data decesului donatorului, în sarcina unor persoane pentru care legea nu prevede o astfel de obligație, poate fi considerată o clauză incompatibilă cu principiul irevocabilității donației, care atrage nulitatea contractului în întregime⁸.

Obligația de raport poate fi considerată o derogare de la principiul irevocabilității donațiilor, derogare pe care legiuitorul din rațiuni de echitate și pentru a asigura egalitatea între descendenți a instituit-o în mod expres. Fiind o excepție urmează ca normele care o reglementează să fie de strictă interpretare și aplicare, conform principiului "*exceptio est strictissimae interpretationis*". Se mai impune precizarea că, pentru a deveni operațională obligația de raport, este necesar ca la moștenire să vină cel puțin doi descendenți sau un descendent în concurs cu soțul supraviețuitor⁹. Numai într-o astfel de ipoteză s-ar pune problema asigurării egalității între moștenitori (dacă la moștenire vin numai descendenții), respectiv a asigurării echilibrului legal, potrivit cotei legale convenite fiecărui moștenitor (dacă la moștenire este chemat și soțul supraviețuitor).

3. Moștenirea să fie legală. Sub aspectul acestei condiții, Codul civil român se deosebește de Codul civil francez, întrucât nu a reprodus dispozițiile art. 843 din Codul civil francez, care în forma inițială a consacrat și raportul legatelor. Potrivit reglementării din dreptul român legatele nu sunt raportabile, întrucât ele își produc efecte la deschiderea succesiunii, astfel încât intenția testatorului a fost aceea de a-i avantaja pe legatari în raport cu alți moștenitori. În acest sens referirea în art. 758, 754, 756 și 846 din Codul civil la raportul legatelor este o inadvertență a legii, art. 751 din C. civ. român fiind redactat după modelul Codului italian¹⁰.

⁷ I. Dogaru și colectivul, *Drept civil. Succesiunile*, p.506.

⁸ Fr. Deak, *Tratat de drept succesoral*, Editura Actami, București, 1999, p. 105 și urm.

⁹ TS, s. civ., dec. nr. 1393/1969 în CD, 1969, p. 147.

¹⁰ C. Hamangiu, Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *op. cit.*, p. 348, nr. 827; M. B. Cantacuzino, *op. cit.*, p. 290.

În ipoteza în care prin legate se încalcă dreptul moștenitorilor rezervari ele vor fi supuse reducțiunii în limita cotității disponibile. Deși legea nu prevede expres această condiție, obligația legală de raport nu poate exista decât în cazul moștenirii legale¹¹.

4. Moștenitorul să fi acceptat moștenirea. Art. 751 C. civ. statuează că raportul este datorat de "*fiul sau descendenții care vin la succesiune, chiar sub beneficiu de inventar*". Conduția esențială pentru a "veni" la succesiune, este ca moștenitorul să accepte moștenirea. Modul de acceptare a moștenirii - pur și simplu, sau sub beneficiu de inventar - nu are relevanță, moștenitorul acceptant fiind obligat la raport, chiar dacă confuzia de patrimonii este oprită prin efectul invocării beneficiului de inventar.

În cazul moștenitorului renunțător, Codul civil prin art. 752 C. civ. prevede exonerarea acestuia de obligația de raport și dreptul de a păstra liberalitatea primită în limitele cotității disponibile. O astfel de soluție a fost motivată prin faptul că prin renunțare la succesiune se pierde cu efect retroactiv calitatea de moștenitor, pierzându-se orice drept cu privire la aceasta și devenind o persoană străină de moștenire. Prin analogie cu situația unui terț și pentru că nu mai poate fi vorba de restabilirea egalității între moștenitorii defunctului¹², eventualele donații de care ar fi beneficiat moștenitorul renunțător, sunt considerate a avea caracter definitiv, și urmează a fi păstrate, fiind numai susceptibil de reducere în cazul în care depășesc cotitatea disponibilă. Unii autori¹³ au criticat soluția adoptată de art. 752 din C. civ. cu motivarea că o astfel de soluție nesocotește voința ascendentului care prin donația făcută a urmărit să ofere descendentului său numai un avans din moștenirea viitoare care urma a se imputa asupra rezervei convenite acestuia.

Renunțând la succesiune, descendentul renunță inclusiv la rezervă, și în mod implicit și asupra donației făcute ca avans asupra acestei rezerve. Conform dispozițiilor art. 752 din C. civ., descendentul donatar poate să păstreze donația, permițându-i practic să-și ia rezerva, deși prin renunțare nu mai are calitatea de moștenitor. Se ajunge astfel ca prin renunțarea moștenitorului donatar, liberalitatea care era un simplu avans asupra moștenirii să fie transformată într-o donație asupra cotității disponibile, ascendentul pierzând dreptul de a dispune de aceasta¹⁴.

Dacă ascendentul ar fi voit ca prin donația făcută să avantajeze pe unul dintre descendenți avea posibilitatea de a stipula scutirea acestuia de raport. Deși criticile arătate sunt parțial întemeiate, alături de alți autori considerăm că soluția consacrată de

¹¹ TS, s. civ., dec. nr. 185/1965, în Repertoriu ... 1952-1969, p. 449.

¹² D. Chirică, *op. cit.*, p. 308.

¹³ D. Alexandresco, *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român. Partea I. Donațiunile între vii*, tomul IV, București, Ed. Socec, 1913, p. 563.

¹⁴ I. Dogaru și colectivul, *Drept civil. Succesiunile*, p. 507.

art. 752 din C. civ. corespunde pe deplin principiilor care guvernează materia transmisiunii și împărțelii succesorală.

Raportul donațiilor constituie practic o excepție de la principiul irevocabilității donațiilor, principiu care ține de esența acestui act juridic civil. Așa cum am mai spus, fiind o excepție, normele care o consacră sunt de strictă interpretare și aplicare, astfel, încât raportul nu poate fi datorat decât de anumite categorii de moștenitori.

Prin renunțare la moștenire se pierde calitatea de moștenitor, renunțătorul devenind persoană străină de moștenire, și ca persoană străină, fără nici un drept, urmează a se supune regulilor consacrate de legea civilă pentru aceste categorii de persoane. Ca terță terță persoană de moștenire care a beneficiat de o liberalitate între vii, singura sancțiune care îi este aplicabilă este reducățiunea în cazul în care prin liberalitate se încalcă rezerva unuia dintre moștenitorii acceptanți.

Fundamentul obligației de raport este reprezentat de voința prezumată a defunctului, care în cele din urmă este o ficțiune legală instituită în scopul de a asigura egalitatea între moștenitori. În cazul moștenitorului renunțător, în raport de acesta, nu se mai pune problema egalității și nici a eventualei avantajări a acestuia față de ceilalți prin donația primită. Toate aceste argumente conduc la concluzia că soluția consacrată de art. 752 C. civ. ca este în deplină concordanță cu principiile care guvernează atât transmisiunea cât și împărțea succesorală.

5. Moștenitorul să aibă calitatea de donatar. Cadrul de reglementare pentru această condiție este reprezentat de dispozițiile art. 753, 754 și 756 C. civ. Pentru a stabili îndeplinirea acestei condiții trebuie analizate două mari aspecte, respectiv, momentul coexistenței celor două calități moștenitor și donatar și dacă raportul este datorat pentru altul.

6. Momentul coexistenței celor două calități. Analiza acestui aspect se impune întrucât cele două calități de donatar și moștenitor se dobândesc la momente diferite. Astfel, la încheierea donației, descendentul dobândește calitatea de donatar, iar calitatea de moștenitor este dobândită la data deschiderii succesiunii. Pentru a fi obligat la raport, descendentul trebuie să întrunească o dublă calitate aceea de moștenitor și de donatar, sau altfel spus, cele două calități trebuie să coexiste în persoana celui obligat la raport.

Pentru a opera raportul problema esențială este când anume trebuie să coexiste cele două calități: la data încheierii donației sau, la data deschiderii succesiunii. Întrucât raportul donațiilor se întemeiază pe voința prezumată a donatorului de a face un avans asupra moștenirii, se poate considera că acesta nu a dorit să facă un asemenea avans decât dacă donatarul era moștenitorul său prezumtiv¹⁵.

¹⁵Fr. Deak, *op. cit.*, p. 400; M. Eliescu, *Transmisiunea și împărțea moștenirii în dreptul R.S.R*, p. 238.

În raport de aceste argumente, donatarul ar fi trebuit să aibă calitatea de moștenitor prezumtiv, la data încheierii contractului de donație.

Prin dispozițiile art. 753 C. civ. se consacră în mod expres o altă soluție. Potrivit textului menționat "*donatarul care nu a avut calitatea de a moșteni în momentul donațiunii, dar care va avea această calitate la epoca deschiderii succesiunii, este obligat a face raport ...*". Prin urmare, va fi obligat la raport și donatarul care la momentul încheierii donației nu avea chemare eventuală la moștenire, dar care la data deschiderii succesiunii are vocație succesorală. Astfel, legiuitorul a stabilit în mod expres că momentul în raport de care se va face analiza coexistenței celor două calități este acela al deschiderii succesiunii, moment marcat de moartea donatorului.

Nu este necesar ca beneficiarul donației să aibă și calitatea de moștenitor în momentul încheierii donației, ci este necesar ca la data deschiderii succesiunii cel care a beneficiat de donație să aibă calitatea de moștenitor din categoria celor pentru care legea stabilește obligația de raport (art. 751 C. civ.). Spre exemplu, nepotul donatar va datora raportul, chiar dacă în momentul donației nu avea vocație succesorală eventuală întrucât părintele său (fiul donatorului) era în viață¹⁶.

7. Raportul nu este datorat pentru altul. Regula în materie este că raportul este datorat numai pentru donațiile primite personal.

În vechiul drept francez, raportul era datorat pentru altul, astfel încât moștenitorul era obligat să raporteze și donațiile făcute soțului, copiilor sau părinților care erau prezumați ca persoane interpuse¹⁷. Această soluție era justificată de faptul că în vechiul drept cutumiar francez defunctul nu putea să scutească pe moștenitor de raport, astfel încât, în practică se recurgea adesea la interpunerea de persoană.

Prin art. 754, Codul civil român, a optat pentru o altă soluție, potrivit cu care, în principiu moștenitorul trebuie să fie personal donatar pentru a fi obligat la raport. În acest sens textul de lege citat dispune că "*Donațiile și legatele făcute fiului unei persoane care are calitatea de erede în momentul deschiderii succesiunii, sunt prezumate că s-au făcut cu scutire de raport*" iar art. 756 dispune "*donațiile și legatele făcute soțului unui descendent succesibil sunt socotite cu scutire de raport*"¹⁸. Prin reglementările menționate se instituie prezumția potrivit cu care în cazul în care se va dovedi că donația a fost făcută numai aparent fiului sau soțului celui care moștenește, ea va fi considerată ca fiind făcută cu scutire de raport. Se prezumă astfel că ascendentul donator apelând la acest procedeu, a dorit să-l avantajeze pe unul dintre

¹⁶ I. Dogaru și colectivul, *Drept civil. Succesiunile*, p.509.

¹⁷ G. Ripet și J. Boulanger, *Traité élémentaire de droit civil de Planiol* (Tratat elementar de drept civil a lui Planiol), vol. III, Editura a 4^a, Paris, 1951, p. 898.

¹⁸ Așa cum am arătat, raportul donațiilor este aplicabil numai pentru succesiunea legală. Legatele nu sunt supuse raportului, astfel încât referirea făcută de legiuitor la legatele constituie o inadvertență a legiuitorului.

descendenții săi¹⁹. O parte din autori²⁰ au calificat această soluție drept inadmisibilă, cu motivarea că art. 754 și 756 C. civ. ar institui o scutire tacită de raport în condițiile în care legiuitorul nu ar cunoaște decât scutirea expresă de raport. Un donator ar recurge la persoane interpușe numai dacă ar urma să avanteze un incapabil ceea ce nu e cazul în această materie. Astfel textele art. 754 și 756 C. civ sunt inutile și ar trebui eliminate din cod.

Obligația de raport apare ca o excepție de la principiul irevocabilității donațiilor, pentru care legiuitorul consacră reglementări exprese. Dispozițiile art. 754 și 756 C. civ., sunt instituite în susținerea principiului potrivit cu care raportul nu este datorat pentru altul, evitând aplicarea prin analogie a regulilor de drept comun din materia contractului de donație (art. 812 și 940 C. civ.). Utilitatea reglementărilor amintite este dovedită și de faptul că ele se regăsesc și în legislațiile altor state²¹.

Regula potrivit căreia raportul nu este datorat pentru altul, comportă anumite excepții în funcție de modul în care descendentul donatar vine la moștenire: în nume propriu, prin retransmitere sau prin reprezentare. Potrivit art. 755 C. civ. "*fiul care vine cu dreptul său propriu la succesiunea donatorului nu este obligat a raporta darul făcut părintelui său, chiar când ar primi succesiunea acestuia*". Astfel, ori de câte ori descendentul vine la moștenire în nume propriu el nu va fi obligat să raporteze eventualele donații de care ar fi beneficiat autorul său care este nedemn sau renunțator. Este cazul nepotului care vine la moștenirea bunicului în nume propriu și care nu va fi obligat să raporteze donația făcută părintelui său. Obligația de raport nu subzistă nici în cazul în care tatăl donatar ar fi murit, iar moștenirea acestuia ar fi fost acceptată de descendentul care îl moștenește și pe bunicul donator²².

Această soluție este justificată de faptul că el nu dobândește bunurile cu titlu de donație, ci cu titlu de moștenire, astfel încât cele două calități de donatar și de moștenitor nu coexistă cu privire la aceeași persoană. Este vorba de două moșteniri distincte, iar descendentul culege moștenirea bunicului în nume propriu, fără a avea și calitatea de donatar. Aceeași soluție este aplicabilă, și în cazul în care, nepotul vine la moștenirea bunicului prin retransmitere. Moștenirea prin retransmitere presupune ca decesul tatălui donatar să survină după deschiderea succesiunii ascendentului donator. } i în acest caz copilul culege bunurile donate părintelui său cu titlu de moștenire, astfel încât nu este îndeplinită condiția dublei calități moștenitor-donatar pentru a opera obligația de raport²³.

Art. 755 - teza a II-a din C. civ. instituie o excepție de la regula potrivit căreia raportul nu este datorat pentru altul. Se dispune în acest sens "*când fiul vine la*

¹⁹ TS, s. civ., dec. nr. 470/1972, în CD 1973, p. 184-186.

²⁰ D. Alexandresco, *op. cit.*, p. 576.

²¹ Codul olandez (art. 1135, 1136); Codul italian (art. 1004, 1006); Codul portughez (art. 2001, 2005).

²² Fr. Deak, *op. cit.*, p. 400.

²³ M. Eliescu, *Transmisiunea și împărțea moștenirii în dreptul R.S.R.*, p. 239.

succesiune, cu dreptul de reprezentare, atunci este dator să raporteze ce s-a dăruit părintelui său, chiar în cazul când ar fi renunțat la succesiunea părintelui".

Legiuitorul a consacrat o reglementare expresă pentru ipoteza în care un descendent vine la moștenirea defunctului nu în nume propriu ci prin reprezentare. Pentru a veni la moștenire prin reprezentare este necesar ca părintele donatar să precedeze celui care lasă moștenirea urmând ca în temeiul dispozițiilor art. 664 C. civ. descendentul său să vină în locul, gradul și dreptul reprezentatului. Întrucât reprezentantul exercită toate drepturile la moștenire ale celui reprezentat fiind corelativ ținut și de obligațiile acestuia, el va fi ținut să raporteze donațiile primite de reprezentat, chiar dacă ar fi renunțat la moștenirea acestuia. Este singura situație în care raportul este datorat pentru altul. În egală măsură descendentul care vine la moștenire prin reprezentare va fi obligat să raporteze atât donațiile primite de cel reprezentat, cât și pe cele pe care le-a primit personal de la cel care lasă moștenirea²⁴. Această soluție se întemeiază pe faptul că deși descendentul vine la moștenire în locul și gradul celui reprezentat, el o face în temeiul propriei sale vocații succesoriale, întrunind la deschiderea succesiunii dubla calitate de donatar și moștenitor²⁵.

În doctrină însă, au fost opinii²⁶ care au criticat dispozițiile art. 755 C. civ. - teză finală. S-a considerat că aceste dispoziții constituie o derogare nejustificată de la principiul că cel obligat la raport trebuie să aibă dubla calitate de donatar și moștenitor *ab intestat*. În cazul moștenirii prin reprezentare, reprezentantul nu are calitatea de donatar chiar dacă acceptând moștenirea reprezentatului, donația făcută acestuia îi va profita și lui. Cu toate acestea în privința sa nu se poate vorbi de o donație propriu-zisă, întrucât și aceste bunuri îi sunt transmise prin succesiune împreună cu patrimoniul donatarului decedat. Soluția este total lipsită de temei în cazul în care, reprezentantul nu acceptă succesiunea autorului său, el neprofitând de donație.

Considerăm critica întemeiată pentru ipoteza reprezentantului renunțator la moștenirea celui reprezentat. În această situație, el nu beneficiază de moștenirea acestuia, devenind prin efectul renunțării o persoană străină de moștenire iar obligația de raportare a donațiilor primite de ascendentul său este lipsită de temei, întrucât el nu ar fi avantajat în nici un fel de aceste donații. În cazul în care descendentul reprezentant acceptă moștenirea autorului său, în mod temeinic el urmează a fi obligat și la raportul donațiilor primite personal de autorul său. Această soluție este justificată pe de o parte, de regulile și efectele reprezentării²⁷, precum și de faptul că acceptând moștenirea descendentul reprezentant ar fi avantajat de donațiile primite de autorul său. Întemeindu-se pe principiul că raportul nu este datorat pentru altul, în cazul donației

²⁴ TS, col. civ., dec. nr. 1907/1956, în CD, 1956, I, p. 340.

²⁵ M. Eliescu, *Transmisiunea și împărțea moștenirii în dreptul R.S.R.*, p. 240.

²⁶ C. Stătescu, *op. cit.*, p. 244; R. Popescu, *Drept succesoral*, Editura Oscar Print, București, 1995, p. 86; C. Hamangiu, I. Rosetii-Bălănescu, Al. Băicoianu, *op. cit.*, p. 351, nr. 829.

²⁷ Pentru amănunte privind reprezentarea a se vedea Fr. Deak, *op. cit.*, p. 86 și urm.; M. Eliescu, *Curs de succesiuni*, p. 66 și urm.

făcute către doi soți împreună va fi supusă raportului numai partea soțului care are și calitatea de moștenitor (art. 756 alin. 2 din C. civ.).

8. Donația să nu fie scutită de raport. Art. 751 - teză finală - dispune că descendenții vor fi obligați la raport "*afară de cazul în care donatoarele a dispus altfel*". Art. 846 C. civ. recunoaște expres dreptul unei persoane de a dispune prin acte între vii sau pentru cauză de moarte, de cotitatea disponibilă "*fără să fie supusă la raport, dacă în dispoziție se zice expres că ceea ce s-a dat este peste partea sa*".

Scutirea de raport conferă donației un caracter definitiv, moștenitorul beneficiar cumulând donația cu partea succesorală care i se cuvine. O donație făcută cu scutire de raport, nu se poate realiza decât în limitele cotității disponibile și numai asupra acesteia, fiind supusă reducăunii dacă aduce atingere rezervei succesoriale. De aceea, în mod temeinic s-a afirmat că "*scutirea de raport nu produce efecte decât în limitele cotității disponibile*"²⁸.

Manifestarea de voință în sensul scutirii de raport trebuie să îndeplinească în principiu două condiții:

a) *Să fie dată în mod expres* (art. 846 alin. 1 C. civ.). Îndeplinirea acestei condiții nu presupune formularea ei în termeni sacramentali. Doctrina și jurisprudența consideră că intenția trebuie să fie manifestă și neîndoielnică²⁹. De asemenea s-a admis că în anumite condiții scutirea de raport poate fi tacită, dacă rezultă "fără a da loc la un dubiu ... din împrejurările în care a fost realizată donația"³⁰. Privitor la acest aspect M. B. Cantacuzino³¹ arată că interpretarea voinței donatorului este o chestiune de apreciere, "destul numai ca să fie clauză expresă în actul de donație sau dintr-un act ulterior, fie în mod implicit, prin modul cum donatorul a creat folosul gratuit în favoarea descendentului său, se poate deduce în mod neîndoios că intenția sa a fost ca folosul creat să fie peste porția ereditară a beneficiarului". Soluția scutirii tacite de raport este aplicabilă numai în cazul donațiilor deghizate și a darurilor manuale, jurisprudența statuând însă că simpla deghizare a unei donații sub forma unei vânzări nu implică în mod necesar scutirea de raport³². O astfel de împrejurare naște însă o prezumție relativă de scutire de raport, care poate fi răsturnată prin proba contrară, dovedind că deghizarea s-a făcut în alt scop³³.

b) *Să fie exprimată în formă autentică*. Potrivit art. 846 alin. 2 C. civ., "*declarația că darul sau legatul este peste partea succesibilului se poate face sau în*

²⁸ Plenul Trib. Suprem, dec. nr. 36 din 5 iunie 1958, în CD 1958, nr. 37, p. 117.

²⁹ M. Eliescu, *Transmisiunea și împărțea moștenirii în dreptul R.S.R.*, p. 240; R. Popescu, *op. cit.*, p. 87; TS, col. civ., dec. nr. 805/1953, în CD, 1952-1954, vol. I, p. 220.

³⁰ TS, col. civ., dec. nr. 1274 din 23.11.1959, în CD 1959, nr. 65, p. 190-193.

³¹ M. B. Cantacuzino, *op. cit.*, p. 261, nr. 423.

³² TS, col. civ., dec. nr. 804/1956, în CD 1956, vol. I, p. 343.

³³ I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *op. cit.*, p. 387; TS, col. civ., dec. nr. 1274/1959 cu Notă de D.C. Demetrescu, în LP nr. 6/1960, p. 120.

actul care conține dispoziția, sau în urmă cu formele dispozițiilor între vii sau testamentare". Textul de lege amintit reglementează de fapt două aspecte.

Primul dintre ele vizează faptul că declarația de scutire de raport poate fi cuprinsă chiar în actul de donație, sau poate fi stipulată printr-un act ulterior. În al doilea rând, dacă, scutirea se face printr-un act distinct de actul de dispoziție inițial, art. 846 alin. 2 prevede obligativitatea respectării cerințelor de formă prevăzute de lege pentru liberalitățile între vii și pentru cauza de moarte. Scutirea de raport este considerată a fi ea însăși o liberalitate, astfel încât va trebui făcută prin înscris, care la rândul său va trebui să fie autentic sau în formă testamentară.

Dovada intenției scutirii de raport poate fi făcută și fără înscris autentic în cazul donației indirecte sau darului manual pentru care legea nu prevede cerința formei solemne. Spre exemplu, scutirea de raport în cazul remiterii de datorie poate fi dovedită și prin înscrisul sub semnătură privată confecționat cu ocazia încheierii contractului. Această derogare nu este admisă în cazul donațiilor directe, când scutirea de raport trebuie să fie expresă și făcută inclusiv cu respectarea cerințelor de formă³⁴. Scutirea de raport nu are nici o influență cu privire la reducțiunea liberalității în cazul în care aceasta este excesivă. Dacă prin donația făcută cu scutire de raport s-a adus atingere rezervei comoștenitorilor, moștenitorul donatar, nu va suporta raportul dar va suporta reducerea liberalității în limitele cotității disponibile³⁵.

9. Bunul să nu fi fost scos din circuitul civil sau bunul donat să fi pierit în mod fortuit³⁶. Efectul specific pentru raportul donației este readucerea bunurilor donate la masa de împărțit. Pentru ca acest efect să se materializeze este necesar ca readucerea bunurilor donate la masa de împărțit să fie posibilă, aspect din care derivă cerința ca bunul să nu fi pierit sau să fi fost scos din circuitul civil, pentru că numai în acest caz este posibil raportul în natură al bunului sau bunurilor donate.

În ipoteza în care bunul ar fi fost scos din circuitul civil printr-o dispoziție legală, sau bunul ar fi pierit în mod fortuit, obligația de raport se stinge, întrucât moștenitorul-donatar s-ar afla în imposibilitatea de a raporta bunul, fără a i se putea reține vreo culpă în acest sens. În doctrină cu privire la acest aspect, astfel cum el a fost menționat în doctrină³⁷ s-a apreciat că se impune o analiză diferențiată³⁸. În cazul în care bunul donat a fost scos din circuitul civil obligația de raport urmează a fi stinsă dacă scoaterea din circuitul civil s-a făcut fără acordarea de despăgubiri³⁹. Dacă însă, excluderea din circuitul civil s-a făcut cu acordare de despăgubiri, s-a considerat că se

³⁴ M. Eliescu, *Transmisiunea , și împărțea moștenirii în dreptul R.S.R* p. 240; D. Chirică, *op. cit.*, p. 308.

³⁵ Fr. Deak, *op. cit.*, p. 402.

³⁶ Cu privire la stipularea acestei condiții a se vedea, D. Chirică, *op. cit.*, p. 309.

³⁷ Ibidem

³⁸ I.Dogaru și colectivul, *Drept civil. Succesiunile*, p.514.

³⁹ TS. secț. civ., dec. nr. 2282/1971, în Repertoriu ... 1969-1975, p. 205.

poate face aplicarea în cauză a subrogației reale cu titlu particular, moștenitorul donatar urmând a fi obligat a raporta despăgubirea obținută. Această soluție se întemeiază pe aplicarea prin analogie a dispozițiilor art. 28 alin. 2 din Legea nr. 33/1994 privind exproprierea pentru cauză de utilitate publică potrivit cu care "*bunul expropriat intră în proprietatea statului liber de orice sarcini, iar sarcinile care îl grevau se strămută asupra despăguburilor convenite fostului proprietar*"⁴⁰.

Stingerea obligației de raport intervine în cazul în care bunul individual determinat care a făcut obiectul donației a pierit în mod fortuit înainte de a fi solicitat raportul. Soluția este întemeiată pe dispozițiile art. 760 și 1156 C. civ., precum și pe considerentul că odată pierit bunul donat, moștenitorul beneficiar al donației nu mai poate fi avantajat față de ceilalți, astfel încât egalitatea dintre ei să fie încălcată. Într-o astfel de situație rațiunea pentru care a fost instituită obligația de raport nu mai subzistă.

⁴⁰ Pentru amănunte privind subrogația reală cu titlu particular a se vedea S. Cercel, *Drept civil. Patrimoniul. Posesia. Proprietatea*, Editura Universitaria, Craiova, 2002, p. 27; M. B. Cantacuzino, *op. cit.*, p. 597.